

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โนรา เป็นการละเล่นพื้นเมือง ที่สืบทอดกันมานาน และนิยมกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ เป็นการละเล่นที่มีทั้งการร้องการรำ บางส่วนเล่นเป็นเรื่อง และแสดงตามความเชื่อที่เป็นพิธีกรรม^๑

โนรา เป็นการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ ประเภทหนึ่ง ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานซึ่ง นอกจากจะให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม แล้วการแสดงโนรายังเป็นสื่อสะท้อนสภาพชีวิต ความคิด ความรู้ ค่านิยม ตลอดจนความเชื่อของชนชาติได้ไว้อย่างชัดเจน^๒

โนรา เป็นการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ประเภทหนึ่ง ที่มีระเบียบแบบแผนในการแสดง มีการฝึกฝนและสืบทอดติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของการแสดงโนราประกอบด้วย การรำ การร้อง และการแสดงเป็นเรื่อง การรำเป็นกลวิธีอย่างหนึ่ง ซึ่งถือกันว่ามีค่าอย่างยิ่ง มีเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดงโนรา^๓

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปความหมายของโนราได้ดังนี้

โนรา เป็นการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ชนิดหนึ่ง นิยมกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระเบียบแบบแผนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของการแสดงมีการร้อง การรำ และการเล่นเป็นเรื่อง ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะ และสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมของชาติได้ไว้อย่างชัดเจน

จากหลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่องมโนหรานิบาดคำกาพย์ ฉบับวัดมัชฌิมาวาส สงขลา จากโครงเรื่องพระบรมศพสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก (รัชกาลที่ ๑) พระนิพนธ์ของกรมหมื่น ศรีสุเรนทร์ และพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานถึงพระองค์เจ้าปัทมราชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ กล่าวถึง ละครชาตรี ล้วนเรียก

---

^๑ สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, “โนรา,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๓๔๗๑.

^๒ สุพัฒน์ นาคเสน, โนรา: รำเขียนพราย-เหยียบลูกมะนาว, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^๓ ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์, โนรา: การประสมทำแบบตัวอ่อน, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

การแสดงโนราว่า ซาตรี เมื่อซาตรีแพร่หลายเข้าสู่ภาคกลาง ชาวภาคกลางเห็นว่ามึลักษณะใกล้เคียงกับละครจึงเรียก กันว่า ละครซาตรี ต่อมาซาตรีนิยมเล่นเรื่อง มโนห์รา จึงเรียกมโนห์ราแทนซาตรี และ มโนห์รา ก็กลายเป็น โนรา ตามความนิยมตัดทอดพยางค์ของชาวใต้

ในอดีตโนรานั้นเป็นการแสดงที่ครองใจชาวใต้ ผู้มีความสามารถทางด้านโนรา ถือว่าเป็นผู้มีเกียรติได้รับการยกย่องและยอมรับจากสังคม ดังบทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เรื่องจดหมายเหตุประพาสเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. ๑๒๘ ทรงเล่าไว้ดังนี้ “เจ้าคุณรัชฎาเล่าว่าเมื่อแรก ๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมลูกชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อน ๒ ข้อ คือ รำโนราเป็นหรือไม่ กับ ขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้ง ๒ อย่าง ไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงแลไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร” แสดงให้เห็นว่าการรำโนราเป็นเรื่องสำคัญของผู้ชายสมัยก่อน เพราะถ้ารำโนราได้ก็เชื่อว่าจะสามารถเลี้ยงครอบครัวให้อยู่อย่างสบายได้

การแสดงโนราเป็นการแสดงประจำท้องถิ่นที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชาวใต้ เมื่อมีแขกมาเยือนจะมีการแสดงโนราต้อนรับ ดังปรากฏในภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ แสดงในโอกาสรับเสด็จ รัชกาลที่ ๕ ณ วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร เมืองนครศรีธรรมราช

โนรายังปรากฏภาพถ่าย หมิ่นระบำบรรเลง (คล้าย ซี่หนอน) และลูกศิษย์ จากหนังสือละครพ็อนรำของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ถ่ายเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๖ โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระประสงค์ถ่ายภาพเพื่อเก็บไว้เป็นตำราให้ลูกหลานได้ศึกษาอ้างอิงต่อไป จึงสันนิษฐานได้ว่า ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๖๖ มีการแสดงโนราอย่างแพร่หลายนิยมกันมากจนเป็นระเบียบแบบแผนและมีกระบวนการทำรำที่จัดว่าได้มาตรฐาน มีเอกลักษณ์เฉพาะจึงได้มีการบันทึกทำรำไว้

โนราจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมความเชื่อ และเป็นเครื่องมือสร้างความสุขให้กับท้องถิ่น ผู้ที่รำโนราจึงมีความสำคัญเสมือนเป็นผู้สร้างความสุขทางใจให้คนในท้องถิ่น

การฝึกหัดโนราแต่เดิมนั้นจะฝึกตั้งแต่เด็ก อายุประมาณ ๗-๘ ปี เมื่อต้องการฝึกกับครูโนราคนใดก็จะฝากตัวเป็นศิษย์ เมื่อครูรับไว้ก็จะอาศัยอยู่ที่บ้านครู เพื่อฝึกหัดโนราจนสามารถรำได้อย่างชำนาญ จึงจะออกรำ โดยจะคอยช่วยเหลือทำงานทุกอย่างเป็นการตอบแทนคุณ

ปัจจุบันการฝึกหัดโนราในรูปแบบดั้งเดิม ยังคงมีอยู่ในกลุ่มผู้ฝึกหัดที่เป็นลูกหลานของโนรา สำหรับผู้ที่สนใจฝึกหัดโนราเพื่อเป็นความสามารถพิเศษติดตัว วิธีการฝึกหัดก็จะ

^๔ สารภี มุสิกอุปถัมภ์, โนราลงครู (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๗), หน้า ๑.

เปลี่ยนไป คือ มีการกำหนดจำนวนชั่วโมงเรียนแน่นอน และเริ่มจากขยับเขยื้อนร่างกาย ให้ความพร้อมในการฝึกโนรา โดยการดัดมือ ดัดแขน ดัดขา ดัดตัว ดัดร่างกาย เพื่อฝึกบุคลิกสำหรับการเป็นโนราโดยเฉพาะ และเพื่อออกท่ารำได้สวยงามชัดเจนถูกต้องตามระเบียบของการรำโนรา ซึ่งเป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของร่างกายและถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญก่อนการฝึกรำนั้น มีน้อยลง ผู้ฝึกหัดมักไม่ได้ฝึกการว่ากลอนเอง อันเนื่องมาจากเวลาเรียนมีจำกัด จึงมุ่งเน้นไปที่การฝึกหัดท่ารำ มากกว่าการว่ากลอน หรือบางคนพูดภาษาถิ่นได้ไม่ได้ การรำจึงต้องมีคนร้องบทกลอนให้ มีการนับจังหวะ และจำนวนครั้งในการรำแต่ละท่า เพื่อจะได้รำพร้อมกันและเปลี่ยนท่าพร้อมกัน ผู้ที่ฝึกรำในลักษณะนี้มักจะรำได้เฉพาะท่าพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ การฝึกรำจนพัฒนาจนถึงขั้นรำประสมท่า รำท่าบท หรือว่ากลอนมีน้อยมาก การฝึกหัดโนราอีกรูปแบบหนึ่งก็คือ การฝึกหัดโนราในสถาบันการศึกษา โดยกำหนดไว้เป็นหลักสูตรศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา เพื่อผลิตบัณฑิตผู้มีความรู้ความสามารถด้านการแสดงโนรา

ปัจจุบันการแสดงโนรา ยังปรากฏแสดงทั่วไปในงานมหรสพต่างๆ งานประเพณี งานนักขัตฤกษ์ หรืองานรื่นเริงต่างๆ รวมถึงการแสดงโนราในการประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณครู เป็นการแก้บนและเพื่อครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ ซึ่งเป็นการแสดงความเป็นศิลปินโนราโดยสมบูรณ์

การแสดงโนราค่อยๆ พัฒนาและปรับบทบาทให้อยู่ได้ในสังคม ผู้คนมีช่องทางรับรู้ข่าวสารและมีโอกาสในการเลือกสรรสิ่งต่างๆ มากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนวิชาความรู้และศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลทำให้โนรามีการคลี่คลาย และปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง ไปตามความต้องการของผู้ชมในแต่ละยุคแต่ละสมัย มีการนำสิ่งบันเทิงในรูปแบบใหม่มาผสม เช่น การนำเครื่องดนตรีสากลมาผสม บางคณะเล่นดนตรีลูกทุ่งเป็นหลัก และแสดงโนราเป็นของแถม แต่ยังใช้ชื่อเรียกการแสดงว่าโนรา ใช้ซอด้วงแทนปี่ มีการนำการแสดงแบบละครเวทีมาเล่นตอนแสดงเรื่อง แต่งตัวแบบละคร ดำเนินเรื่องโดยใช้บทสนทนา มีกลอนโนราแทรกบ้าง แต่ไม่มีตัวพรวาน ซึ่งส่งผลให้การแสดงโนราในรูปแบบดั้งเดิม อันเป็นศิลปะการร่ายรำชั้นสูงนั้นค่อยๆ ลดความนิยมลง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นการทำให้โนราสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ไป

ในพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดี มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้จัดแสดงประวัติบุคคลสำคัญทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราไว้ ๓ ท่าน คือ หมื่นระบำบันเทิงชาติรี ชื่อเดิมคือ คล้าย พรหมเมศ หรือคล้ายซิ่นนอน ,ขุนอุปถัมภ์นรากร ชื่อเดิมคือ พุ่ม ช่วยพูนเงิน หรือ โนรา พุ่ม เทวา และโนรายก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(โนรา) เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งทั้ง ๓ ท่านเป็นบรมครูโนราที่มีชื่อเสียงและมีความสามารถเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในสังคมภาคใต้

บุคคลสำคัญ ทั้ง ๓ ท่านนี้มีลักษณะเด่น ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ ซึ่งแต่ละท่านมีลูกศิษย์สืบทอด รูปแบบการรำของสายตระกูลโนราต่อไป ในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาโนราในสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) โดยกล่าวถึงความ เป็นมาไว้พอสังเขปดังนี้

ขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) ฝึกหัดโนรากับโนราชมและโนราไซโก ขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) เป็นศิลปินโนราที่มีท่วงท่ารำที่สง่า ชิงชัง และทะมัดทะแมง มีสมาธิในการออกท่ารำ มีความรู้ความชำนาญในการรำโนราอย่างยิ่ง จึงได้รับสมญานามว่า “พุ่ม เทวา” ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีท่ารำสวยงามดั่งเทวดา และนิยมยกย่องว่าเป็นบรมครูของโนราภาคใต้ ภายหลังรับราชการใน ตำแหน่งกำนัน จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์นามว่า “ขุนอุปถัมภ์นรากร” ต่อมาได้รับเลือกให้ เป็นศิลปินโนรา และได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นคนแรกของภาคใต้ เมื่อปีพ.ศ.๒๕๒๖

เมื่อขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) ได้ตระเวนออกรำโนราทั่วภาคใต้จนไปถึงปีนี้^๕ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั่วภาคใต้แล้ว ไม่กี่ปีจากนั้นขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) ก็เริ่ม สอนศิษย์ โดยขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)ได้ถ่ายทอดเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ๑.ท่วงท่ารำที่สง่า ชิงชัง ทะมัดทะแมง และมีสมาธิในการออกท่ารำ ๒.กระบวนการรำที่หลากหลาย ๓.ลีลาการรำ แดกแยกย่อย เห็นถึงความสามารถด้านกระบวนการรำชัดเจน ๔.รักษาระเบียบการรำโนราแบบ ดั้งเดิม^๖ ซึ่งศิษย์แต่ละคนได้ยึดรูปแบบการรำโนราของขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) เป็นรูปแบบ เฉพาะของโนราสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) และสืบทอดต่อๆมา เมื่อศิษย์มีความรู้และความ ขำนาญในการแสดงโนรา ขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) จึงให้ศิษย์แต่ละคน ได้ออกแสดงโนรา ร่วมกันขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) โดยคัดเลือกศิษย์ให้เหมาะกับบทบาทในการแสดง คือ พิจารณาจากบุคลิก และความถนัดของศิษย์แต่ละคน การแสดงในคณะจึงมีทั้งการแสดงโนรา สวยงาม ตลก และการรำทำพริกแพลง แสดงให้เห็นถึงความสวยงามความแปลกตา เช่น

๑. การรำสวยงามจะเป็นการรำไซวในช่วงแรก โดยให้ศิษย์ที่ฝึกรำพื้นฐาน ในการรำบทครู สอน บทสอนรำ หรือ บทประถม

๒. การรำทำพริกแพลง คือ การรำตัวอ่อน เป็นการโชว์ความสามารถเฉพาะ เช่นการเล่น แขน การทำท่าพดในถาด

๓. การแสดงแนวตลก สนุกสนาน เช่น การออกพราน การรำยั่วทัพ

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^๖ สัมภาษณ์ ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์, ประธานหลักสูตรศิลปการแสดงพื้นบ้านภาคใต้, ๙ สิงหาคม ๒๕๕๒.

๔. การรำชั้นสูง เป็นการรำโชว์ของนายโรง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถและชั้นเชิง การรำของนายโรง เช่น การรำคล้องหงส์ การรำทำบทชมพระธาตุ

ศิษย์ของขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) บางคนก็แยกตัวออกไปตั้งคณะโนราเอง บางคนก็รำโนราอยู่ในคณะเดียวกับขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) จึงเป็นจุดเริ่มต้นของโนราสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) เมื่อศิษย์ได้มีประสบการณ์ในการแสดง และมีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆแล้ว ก็เริ่มสอนโนราให้กับศิษย์รุ่นต่อไป โดยยึดรูปแบบการแสดงโนราของบรมครูขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)

หลังจากขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) ออกรำโนราจนมีชื่อเสียงโด่งดังทั่วภาคใต้ได้ระยะหนึ่ง ได้แต่งงานมีครอบครัวจึงหยุดรำโนรา และกลับมารำโนราและสอนโนราอีกครั้งในช่วงบั้นปลายของชีวิต ลูกศิษย์ของขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) ที่เป็นนายโรง แบ่งได้เป็น ๒ รุ่นดังนี้

ศิษย์รุ่นแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕- พ.ศ. ๒๔๖๘ มีรายนามลูกศิษย์ดังนี้

๑. โนราลับ คำทองหล่อ
๒. โนราพลัด ศขรัตน์
๓. โนรายก ช่วยพูลชู
๔. โนราหืด บุญหนูกลับ
๕. โนราเมฆ นามสกุลสืบค้นไม่ได้
๖. โนรากลิน นามสกุลสืบค้นไม่ได้
๗. โนราจีน นามสกุลสืบค้นไม่ได้
๘. โนรากล่อม แสงขาว
๙. โนราเจิม นามสกุลสืบค้นไม่ได้
๑๐. โนราพรหม ปานมา

ศิษย์รุ่นที่ ๒ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ – พ.ศ. ๒๕๑๕ มีรายนามลูกศิษย์ดังนี้

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์
๒. อาจารย์จิณ ฉิมพงษ์
๓. โนราชนินทร์ มูลสังข์

ลูกศิษย์ของลูกศิษย์ (รุ่นหลาน) ของขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)

๑. โนราเลื่อน (เขาปู่) เป็นลูกศิษย์ของ โนราลับ คำทองหล่อ
๒. โนราสวัสดิ์ ช่วยพูลชู เป็นลูกศิษย์ของ โนรายก ช่วยพูลชู
๓. โนราสาย (สืบค้นไม่ได้) เป็นลูกศิษย์ของ โนราหืด บุญหนูกลับ
๔. โนราฉลอง (นามสกุลสืบค้นไม่ได้) เป็นลูกศิษย์ของโนรากล่อม แสงขาว

๕. โนราล้อม (นามสกุลสืบค้นไม่ได้) เป็นลูกศิษย์ของโนราล้อม แสงขาว
๖. โнораประเสริฐ คงนวล เป็นลูกศิษย์ของ โнораพรหม ปานมา
๗. อาจารย์ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นลูกศิษย์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์
๘. อาจารย์ประมวดี วิเศษกาลา เป็นลูกศิษย์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์
๙. อาจารย์สุพิชย์ รักสกุล เป็นลูกศิษย์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์
๑๐. อาจารย์วินัส ทองรัตน์ เป็นลูกศิษย์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์

ปัจจุบันลูกศิษย์ในสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)ที่ยังสืบทอดการแสดงโนรา และประกอบพิธีกรรมโนราอยู่ ๖ ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์ ซึ่งกำลังถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการแสดงโนราและพิธีกรรมโนราให้กับศิษย์รุ่นต่อไป คือ โнораธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ โнораประเสริฐ คงนวล อาจารย์สุพิชย์ รักสกุล อาจารย์ประมวดี วิเศษกาลา และโนราสวัสดิ์ ช่วย พูนชู

ในพ.ศ. ๒๕๐๗ ได้เกิดแนวคิดการอนุรักษ์โนราขึ้นในสถาบันการศึกษา^๑ โดยดร.วิจิตร จันทรากุล และรองศาสตราจารย์ภิญโญ จิตต์ธรรม ได้เชิญขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) มาฝึกหัดโนราให้กับนักเรียนโรงเรียนสตรีฝึกหัดครู(มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาในปัจจุบัน) เนื่องจากขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) เป็นโนราที่มีท่วงท่ารำที่สง่า ทะมัดทะแมง ชิงชัง มีสมาธิในการรำ และมีเอกลักษณ์ของการรำโนราชัดเจน คือ หน้าเชิด ออกแอ่น ก้นงอน วงเหลี่ยม ขณะรำย่อตัวเล็กน้อย และรักษาแบบแผนระเบียบการรำโนราแบบดั้งเดิม และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของโนราอาชีพและนักวิชาการอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)ได้ให้ลูกศิษย์ที่รำโนราได้อย่างเชี่ยวชาญ และเป็นนายโรงแสดงโนราอาชีพอยู่ในขณะนั้นมาช่วยสอนในโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูด้วย ได้แก่ โнораหืด บุญหนูกลับ ,โนราพลัด ศุขรัตน์ ,โนราพรหม ปานมา ในการสอนครั้งนี้ ขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) ได้ฟื้นฟูการรำโนราแบบดั้งเดิมขึ้น โดยการปรับกระบวนการรำเสียใหม่ให้นักศึกษา ทำให้เกิดโนราอีกแนวหนึ่ง คือ ฝึกรำโนราเป็นชุดสั้น ๆ ชุดละหลายๆ คน^๒ ตามท่ารำแบบโบราณนับเป็นรูปแบบและท่ารำที่เป็นที่ยอมรับและเป็นมาตรฐานของการรำโนราในปัจจุบัน

เห็นได้ว่า ขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) มีลูกศิษย์มากมายหลายรุ่น ที่สืบทอดรูปแบบและท่ารำโนราดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน การแสดงโนราของสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) เป็นการแสดงที่มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการการแสดงโนราในปัจจุบัน ลูกศิษย์ในสายขุนอุปถัมภ์นรากร

^๑ อุดม หนูทอง, โнора (สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๖), หน้า ๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

(พุ่ม เทวา) ได้มีบทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์สืบสานโนราอยู่ในสถาบันการศึกษา และการแสดงโนราอาชีพทั่วไปของภาคใต้

โลกในยุคปัจจุบัน มีการเคลื่อนตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว และหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมมาถึงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย จึงทำให้ทุกอย่างต้องมีการปรับตัวอย่างรวดเร็ว การติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้วัฒนธรรมมีการถ่ายเทแผ่ขยายอย่างไร้ขีดจำกัด อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติได้ครอบคลุมพื้นที่ไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยมีสื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการเคลื่อนย้าย วัฒนธรรมจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้อย่างรวดเร็ว ประเทศที่มีวัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่าก็จะถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมใหม่ ทิศทาง และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ขยายไปทั่วโลก ส่งผลทำให้ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด หากสิ่งใดไม่มีการปรับตัวหรือทนต่อแรงทะลักของกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ได้ ก็จะถูกแทนที่และกลืนหายไปในที่สุด

โนราเองก็ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์เช่นกัน แม้ว่าโนราจะมีการพัฒนาและปรับตัวมาแล้วหลายยุคสมัย แต่เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการวัฒนธรรมพื้นบ้านโนรา เพื่อเป็นพื้นฐานสร้างความแข็งแกร่งให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาติ

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึง ลักษณะพิเศษของการแสดง วิธีการสืบทอด และองค์ประกอบการแสดง ของโนราในสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) เนื่องจากเป็นสายตระกูลที่ยังสามารถสืบค้นข้อมูลระดับต้นได้มาก และยังปรากฏหลักฐาน ทั้งเอกสาร และบุคคลที่สามารถสืบค้นข้อมูลได้ชัดเจน มีการแสดงและประกอบพิธีกรรมอยู่ในปัจจุบัน และมีแนวทางการสืบทอดโนราของสายตระกูลชัดเจน ทั้งนี้เพื่อสามารถวิเคราะห์ถึง เหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการโนราสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)ได้ รวมทั้งเป็นการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ไว้เป็นเอกสารทางวิชาการ และเป็นแนวทางแก่ผู้ที่ต้องการศึกษาถึง พัฒนาการการแสดงโนราสายขุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) และพัฒนาการการแสดงในสาขาอื่นๆ ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจถึงทิศทางการเป็นไปของการแสดงโนราในอนาคตได้ และสามารถจัดการกับศิลปวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านโนราได้อย่างเข้าใจ ทั้งเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์สืบสานโนราอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาลักษณะของพัฒนาการทางศิลปะและวิธีการสืบทอดโนราสายขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา)

๒. เพื่อศึกษาลักษณะพิเศษของการแสดงและองค์ประกอบแสดงในร่ายหุ่นอุปลัมภี
นรากร (พุ่ม เทวา)

๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของการแสดงในร่ายหุ่นอุปลัมภี
นรากร (พุ่ม เทวา)

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาถึงลักษณะพิเศษของการแสดงและวิธีการสืบทอด องค์ประกอบการแสดง ของ
ในร่ายหุ่นอุปลัมภีนรากร (พุ่ม เทวา) และลูกศิษย์ในร่ายหุ่นอุปลัมภีนรากร (พุ่ม เทวา) ในที่นี้
ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะลูกศิษย์ในร่ายหุ่นอุปลัมภีนรากร(พุ่ม เทวา) ที่เป็นนายโรงแสดงในรา
อาชีพรและประกอบพิธีกรรมอยู่ในปัจจุบัน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์ และ
อาจารย์ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ และโนราประเสริฐ คงนวล

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๑ ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการต่างๆ ทั้งบทความ ตำรา
วารสาร ที่เกี่ยวกับโนราจากที่ต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยาทรรพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สถาบันทักษิณคดีศึกษา หอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ ฯลฯ

๑.๒ ศึกษาและเก็บรวบรวมจากวีดิทัศน์ ศึกษาจากภาพการแสดงโนราที่มีกร
บันทึกไว้

๑.๓ ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลโนราจากผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการด้าน
การแสดงโนรา และศิษย์ในร่ายหุ่นอุปลัมภีนรากร (พุ่ม เทวา) อาทิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช
นาคะวิโรจน์ อาจารย์ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ ฯลฯ

๑.๔ ศึกษาโดยการสังเกต การแสดงโนราอาชีพรในร่ายหุ่นอุปลัมภีนรากร
(พุ่ม เทวา)

๒. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

๒.๑ นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ สรุปเป็นผลงานวิจัย

๒.๒ นำเสนอผลงานวิจัยเป็นรูปเล่ม

๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

๑. พัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง หรือการคลี่คลายไปในทางที่ดี
๒. ทำรำพื้นฐานโนรา หมายถึง ทำรำแม่ท่าทั้ง ๑๒ ท่า ได้แก่ ๑. ท่าเทพพนม ๒. ท่าเขาควาย ๓. ท่าซี้หนอน ๔. ท่าจับระบำ ๕. ท่าลงฉาก ๖. ท่าลงฉากน้อย ๗. ท่าผาลา ๘. ท่าบัวตูม ๙. ท่าบัวบาน ๑๐. ท่าบัวคลี่ ๑๑. ท่าบัวแย้ม ๑๒. ท่าแมงมุมชกโย ที่บรรจไว้ในบทครูสอน บทสอนรำ และบทปฐม
๓. รำทำบท หมายถึง การตีทำรำออกมาตามบทกลอน หรือเรียกว่า คำพริต การรำทำบทนั้นถือเป็นศิลปะชั้นสูงของการรำโนรา
๔. รำเฉพาะอย่าง หมายถึง การรำที่นำท่าแม่ท่าต่างมาเรียงร้อยให้เป็นแบบฉบับของตน หรือนำท่าทางที่ตนประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ได้ เช่น รำเพลงทับ รำเพลงปี ฯลฯ
๕. สายตระกูล หมายถึง การสืบทอดทำรำโนราและรูปแบบการแสดงเฉพาะมาจากครูซึ่งเป็นต้นแบบ ต่อๆกันมา จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เข้าใจถึงลักษณะของพัฒนาการทางศิลปะและวิธีการสืบทอดโนราสาย ชุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)
๒. ทำให้เข้าใจถึงลักษณะพิเศษของการแสดงและองค์ประกอบการแสดงโนราสาย ชุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา)
๓. ทำให้เข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการการแสดงโนราสายชุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา)
๔. สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยพัฒนาการการแสดงโนราสายชุนอุปถัมภ์นรากร(พุ่ม เทวา) เป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาการการแสดงรูปแบบอื่นๆ
๕. เป็นข้อมูลสำหรับการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมศิลปะการแสดงโนรา และศิลปะการแสดง สาขาอื่นๆของชาติ